

вання арбітражного трибуналу щодо просторової та часової дії ДЄХ, а також щодо обсягу понять «інвестиція» та «інвестор» за цим міжнародним договором.

Ключові слова: Договір до Енергетичної Хартії, інвестиційні спори, міжнародні енергетичні відносини, інвестиція, інвестор, дія міжнародних договорів.

Резюме

В статті аналізується практика реалізації положень Договору к Енергетической Хартии (ДЄХ) на прикладі рішення арбітражного трибуналу стосовно юрисдикції по справі Ioannis Kardossopoulos (Греція) v. Грузія. В частині автор розглядає позицію арбітражного трибуналу стосовно просторового та часового дієвості ДЄХ, а також стосовно обсягу понять «інвестиція» та «інвестор» по цьому міжнародному договору.

Ключевые слова: Договор к Энергетической Хартии, инвестиционные споры, международные энергетические отношения, инвестиция, инвестор, действие международного договора.

Summary

The present article deals with practice of application of provisions of Energy Charter Treaty (ECT) according to the decision on jurisdiction in arbitration case Ioannis Kardossopoulos (Greece) v. Georgia. For instance author investigates conclusions of the arbitration court as to the effect of ECT on the territory and in time, and as to the scope of the definitions «investment» and «investor» under said international treaty.

Key words: the Energy Charter Treaty, investment disputes, international energy relations, investment, investor, effect of the international treaty.

Отримано 10.06.2011

О. О. ГРІНЕНКО

Олена Олексіївна Грінєнко, кандидат юридичних наук, магістр міжнародних відносин, науковий співробітник Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРИВІЛЕЇ І ІМУНІТЕТИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ЙОГО ПЕРСОНАЛУ В ТРЕТІХ КРАЇНАХ

Практика обміну дипломатичними представниками має давню історію, відносячись ще до часів давньоєгипетської цивілізації¹. В Європі у класичному міжнародному праві з XVI ст. загальною нормою є визнання недоторканості послів². У сучасному міжнародному праві існування дипломатичних привілеїв та імунітетів ґрунтується на нормах Віденської конвенції 1961 р., яка своєю чергою базується на міжнародному звичаї, що було підтверджено Міжнародним судом ООН в *Справі щодо захоплення заручників в посольстві у Тегерані (1980 р.)*, і є частиною загального міжнародного права³.

Наявність самих дипломатичних привілеїв та імунітетів у міжнародному праві ґрунтувалася на кількох теоріях, які з часом були спростовані. У першу чергу мова йде про теорію екстериторіальності, яка вбачала, що дипломатичні агенти та місія розглядаються як такі, що знаходяться на території держави, яку вони представляють і відповідно виключаються з-під юрисдикції країни перебування. Проте в цій теорії є значні пробіли, оскільки дипломатичні агенти фактично потрапляють під юрисдикцію держави перебування в певних випадках (напр. за ст. 31 Віденської конвенції 1961 р.)⁴. Друга теорія – представницького характеру дипломатичних агентів. Згідно неї посол вважається представником свого суверена, і відповідно має право на таке ж поводження з собою. Пізніше ця теорія була видозмінена, і стало загальною нормою, що посол втілює собою не монарха, а свій уряд або державу і через принцип суверенної рівності держав користується імунітетом. Її основний недолік у тому, що вона пояснює привілеї і імунітети лише голови представництва, але не іншого, особливо не дипломатичного персоналу представництва.

Третньою є розроблена пізніше за інші теорії функціональної необхідності (або просто функціональна теорія). Як відомо, суть цієї теорії полягає в тому, що імунітети і привілеї повинні надаватися винятково для безперешкодного здійснення функцій і лише в такому обсязі, який для цього необхідний. Ця теорія знайшла своє відображення у преамбулі Віденської конвенції 1961 р.: «привілеї і імунітети надаються не для вигоди окремих осіб, а для забезпечення ефективного здійснення функцій дипломатичних представництв, як органів, що представляють держави»⁵.

До недоліків цієї теорії відноситься те, що, використовуючи її, не можна обґрунтувати необхідність ряду існуючих імунітетів і привілеїв. Так, з позиції функціональної потреби важко пояснити наявність

податкового і митного імунітету в дипломатів, надання імунітету членам сім'ї дипломата, існуючого об'єму імунітетів дипломатичних засобів пересування. Неясно, на чому ґрунтується імунітет посла, що ще не приступив до виконання обов'язків або члена персоналу, що вже припинив виконання своїх обов'язків у представництві. На думку Ю. Г. Дьоміна, в цілому функціональна теорія лише пояснює, та й то не у всіх випадках, надання того або іншого імунітету, але по суті не є юридичною основою інституту імунітетів і привілеїв⁶.

Такий стан речей з виявленням походження існуючих дипломатичних привілеїв та імунітетів вимагає продовження теоретичного дослідження цієї проблеми.

На загал всі існуючі дипломатичні привілеї та імунітети умовно можна поділити на дві групи: імунітети представництва в цілому та особисті імунітети дипломатичного персоналу. До першої групи належать: недоторканість приміщень представництва, його архівів і документів; фіскальні і митні привілеї і імунітети; право на прапор та інші символи держави акредитації.

До другої групи – особиста недоторканість дипломатичних агентів та їх резиденції; імунітети від юрисдикції держави перебування; податкові пільги та виключення для дипломатичних агентів; митні привілеї дипломатичного персоналу. Власне Віденська конвенція 1961 р. надає майже виключні імунітети дипломатичному персоналу від кримінальної та обмежену від цивільної та адміністративної юрисдикції держави перебування.

У питанні привілеїв і імунітетів міжнародних організацій ситуація є дещо іншою. Як відзначив свого часу О. В. Богданов, «поняття імунітету будь-якої міжнародної організації включає наступні три складові частини, виділення яких зумовлено специфікою структури організації: 1) імунітет самої організації, 2) імунітет її службового персоналу і 3) імунітет представників держав у організації. У кожному із цих трьох випадків є різний обсяг і характер імунітету»⁷. На нашу думку, не дивлячись на існуючу критику, привілеї та імунітети міжнародних організацій все ж ґрунтуються саме на функціональній теорії⁸.

Власне, на думку багатьох дослідників, на функціональний характер їх привілеїв і імунітетів і посиляються в якості основної відмінності статусу співробітників міжнародних організацій⁹. При цьому намагаються запобігти формальній аналогії між їхнім статусом і правовим положенням членів дипломатичного персоналу, наприклад, стосовно службових осіб ООН, зазначено, що вони «користуються привілеями і імунітетами, які необхідні для самостійного виконання ними своїх функцій, пов'язаних з діяльністю Організації» (ст. 105 Статуту ООН). Подібна норма міститься і в національному законодавстві. Наприклад, в США, згідно Закону «Про імунітет міжнародних організацій» встановлено для міжнародних організацій і їх персоналу тільки імунітети при виконанні службових обов'язків (п. б ст. 7).

Якщо торкатися питання привілеїв та імунітетів Європейського Союзу на території третіх держав, то варто пам'ятати, що в цьому випадку ми маємо справу також з двосторонніми відносинами: Європейський Союз – третя держава, в якій перебуває відповідна делегація, що в принципі є певною аналогією міждержавних дипломатичних відносин. У той же час на цьому аналогії закінчуються – право Союзу на акредитацію своєї делегації і наявність в неї привілеїв та імунітетів певного рівня має бути недвозначно визнане третьою державою. Як ми вже вказували, таке визнання може бути оформлено як у вигляді двосторонньої угоди (Союз – третя держава) стандартної форми, та і через прийняття акта національного права у третій державі. Причому цей акт базується на певній домовленості, досягнутій на вищому рівні.

Постає питання: на які саме привілеї та імунітети може розраховувати делегація Союзу в третіх країнах?

Всі привілеї та імунітети надані Союзу (раніше Співтовариствам), делегаціям Союзу та їх персоналу в третіх країнах можна умовно поділити на дві великі групи: 1) звичайні дипломатичні привілеї та імунітети за Віденською конвенцією 1961 р., які поширюються на Союз, його делегації та їх персонал і 2) специфічні привілеї та імунітети Союзу, його делегації та їх персоналу.

Така класифікація, на нашу думку, має право на існування, виходячи зі змісту стандартних угод про заснування представництв (делегацій) Союзу та їх привілеїв та імунітетів, які визначають привілеї та імунітети делегацій Союзу в більшості третіх держав. Зокрема у ст. 3 передбачається, що «представництво, його голова і співробітники, а також члени їх сімей, які проживають разом з ними, користуються такими правами, привілеями та імунітетами, які передбачені Віденською конвенцією про дипломатичні зносини 1961 р. для дипломатичних представництв, їх голів і співробітників, а також членів їх сімей, які проживають разом з ними. Інші положення Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р. застосовуються *mutatis mutandis*»¹⁰. У той же час в інших статтях стандартної угоди містяться додаткові привілеї та імунітети, не властиві Віденській конвенції 1961 р., проте потрібні для функціонування делегацій Союзу в третіх країнах.

Розглянемо першу з цих груп – звичайні дипломатичні привілеї та імунітети за Віденською конвенцією 1961 р., які поширюються на Союз, його делегації та їх персонал. Відразу треба зазначити, що двосторонні угоди прямо не передбачають надання делегаціям Союзу та їх персоналу дипломатичного статусу. Хоча, через норму щодо поширення на представництво (делегацію), його голову і співробітників, а також членів їх сімей, які проживають разом з ними, прав, привілеїв та імунітетів, які передбачені Віденською конвенцією про дипломатичні зносини 1961 р. для дипломатичних представництв, їх голів і співробітників, фактично вони наділяються таким статусом.

Ми можемо говорити про наявність у цій групі трьох підгруп: 1) імунітети та привілеї представництва (делегації); 2) імунітети та привілеї голови представництва (делегації); 3) імунітети та привілеї співробітників представництва (делегації), а також членів їх сімей, які проживають разом з ними.

Найважливішим з імунітетів У першій підгрупі є звичайно ж абсолютна недоторканість приміщення представництва (делегації), передбачена відповідно ст. 22 Віденської конвенції 1961 р. За відзначенням К. К. Сандровського¹¹ цей імунітет має дві складові: активну – влада держави перебування не може потрапити до цих приміщень інакше, як зі згоди голови представництва; та пасивну – зобов'язання держави перебування забезпечувати заходи з захисту приміщень від сторонніх вторгнень, завдання шкоди, порушення спокою чи образи гідності. Також ці приміщення, предмети їх облаштування та засоби пересування користуються імунітетом від обшуку, ревізії, арешту, виконавчих дій. В той же час приміщення представництва не має використовуватись в цілях, несумісних з функціями представництва, як це зазначено в ст. 41 п. 3 Віденської конвенції 1961 р.

Другим за важливістю є право на свободу зносин представництва (ст. 27 Віденської конвенції 1961 р.). Якщо виходити з тексту Віденської конвенції 1961 р., то це право включає в себе лише право делегації на зносини з Брюсселем та з делегаціями Союзу в інших країнах. Проте, зважаючи на норми ст.ст. 32, 35 ДЄС та ст. 221 ДФЄС, до нього треба включити і право делегацій на зносини з посольствами та консульствами держав-членів Союзу, принаймні в державі перебування делегації. Такі зносини можуть здійснюватись, за допомогою будь яких засобів, в тому числі дипломатичних кур'єрів та закодованих і зашифрованих депеш.

Не менш важливим є наступний імунітет – недоторканість архівів та документів представництва (ст. 24 Віденської конвенції 1961 р.). Цей імунітет також носить абсолютний характер, і продовжує діяти навіть при розірванні дипломатичних стосунків (ст. 45 Віденської конвенції 1961 р.).

Далі варто розглянути привілеї делегацій. Першим серед них є право користуватися прапором і емблемою Союзу¹² на будинку представництва, включаючи резиденцію голови делегації та засоби його пересування (ст. 20 Віденської конвенції 1961 р.).

Податкові пільги складають наступний блок привілеїв та імунітетів представництва (делегації) Союзу (ст. 23 Віденської конвенції 1961 р.). До них окремо відносяться звільнення від усіх державних, районних, муніципальних податків, зборів та мит за користування приміщеннями представництва, власних чи орендованих. З них існує таке виключення – плата за конкретні види обслуговування здійснюється, тобто плата за комунальні послуги і тому подібне. Відповідно даний привілей не є абсолютним. Також держава, в якій акредитована делегація, не має стягувати податки, мита та збори з оплат, які делегація отримує за виконання своїх офіційних обов'язків (ст. 28 Віденської конвенції 1961 р.).

Митні привілеї, що надаються делегації (ст. 36 Віденської конвенції 1961 р.), полягають у праві ввозити без митних зборів і податків предмети, що потрібні для офіційного використання делегацією. Дія цих привілеїв не поширюється на збори за зберігання, перевезення і інші подібні послуги. Сам цей привілей встановлюється на основі законів і правил, встановлених державою перебування. Відповідно він також не має абсолютного характеру, а починає діяти лише на основі митного права конкретної держави.

Всі інші привілеї та імунітети, надані Віденською конвенцією 1961 р., які поширюються на голову і співробітників делегації Союзу та членів їх сімей, можна визначити, як особисті привілеї і імунітети. Стосовно них зроблено застереження, що вони не поширюються на осіб, які є громадянами держави перебування. У більшості своїй особисті імунітети та привілеї голови і співробітників делегації Союзу та членів їх сімей не відрізняються.

Першочерговим серед цих імунітетів є особиста недоторканість голови і співробітників делегації Союзу та членів їх сімей (ст.ст. 29, 37 Віденської конвенції 1961 р.). Ця недоторканість включає в себе заборону державі перебування на арешт та затримання цих осіб У будь-якій формі, а також вживати заходів для попередження зазіхань на їх особистість, свободу чи гідність.

Продовжує ідею попереднього імунітету, імунітет голови і співробітників делегації Союзу та членів їх сімей від кримінальної юрисдикції держави перебування (ст.ст. 31, 37 Віденської конвенції 1961 р.). Цей імунітет є абсолютним і не передбачає виключень. Крім того, перераховані вище особи не зобов'язані виступати в якості свідків.

У свою чергу імунітети голови і співробітників делегації Союзу та членів їх сімей від адміністративної та цивільної юрисдикції держави перебування (ст.ст. 31, 37 Віденської конвенції 1961 р.) не є абсолютними. Вони передбачають такі виключення:

- майнові позови, з приводу приватного нерухомого майна на території держави перебування;
- позови із спадкування, де співробітник делегації виступає, як приватна особа;
- позови щодо професійної чи комерційної діяльності співробітника делегації в державі перебування.

Цікаво, яким чином щодо співробітників делегації Союзу має втілюватись норма щодо збереження дії юрисдикції над дипломатичними агентами з боку акредитуючої держави (ст. 31 п. 4 Віденської конвенції 1961 р.) Співробітники делегації представляють Союз, а не якусь державу, і відповідно можуть здійснювати, щодо свого персоналу лише дисциплінарну та в обмежених випадках цивільну юрисдикцію, проте аж ніяк не кримінальну.

Наступним за значенням є звільнення співробітників делегації Союзу та членів їх сімей від дії законодавства країни перебування щодо соціального забезпечення (ст. 33 Віденської конвенції 1961 р.). Проте можлива така добровільна участь.

Імунітети голови і співробітників делегації Союзу та членів їх сімей від дії податкового законодавства країни перебування (ст. 34, 37 Віденської конвенції 1961 р.). Цей імунітет передбачає звільнення від всіх податків, зборів та мит, як особистих так і майнових, державних, районних і муніципальних. Але імунітет не є абсолютним і не поширюється на:

- непрямі податки, що включаються в ціну товарів чи обслуговування;
- збори і податки за їх приватне нерухоме майно в державі перебування, якщо воно не використовується для цілей представництва;
- податки із спадкування в державі перебування, окрім спадкування рухомого майна, що належало співробітнику делегації чи члену його родини;
- збори і податки на приватний дохід, джерело якого знаходиться в державі перебування та податки з капіталовкладення в комерційні підприємства в державі перебування;
- збори за конкретні види обслуговування;
- реєстраційні, судові і реєстрові мита, іпотечні і гербові збори на нерухоме майно, окрім плати за приміщення представництва.

Імунітет голови і співробітників делегації Союзу та членів їх сімей від усіх трудових, державних та військових повинностей (ст. 35, 37 Віденської конвенції 1961 р.).

Митні імунітети голови і співробітників делегації Союзу та членів їх сімей (ст. 36, 37 Віденської конвенції 1961 р.). Безмитне ввезення надається згідно національного законодавства країни перебування на предмети потрібні для особистого користування. При цьому особи не звільняються від зборів за збереження та перевезення таких предметів. Особистий багаж звільняється від догляду, якщо немає обґрунтованих підстав вважати, що він містить предмети, заборонені до ввезення чи вивезення з країни перебування або такі, що підпадають під карантинні обмеження. Відповідно митний імунітет також не є абсолютним.

До специфічних привілеїв голови делегації відноситься право розташовувати на своїй резиденції та засобах пересування прапор та емблему Союзу (ст. 20 Віденської конвенції 1961 р.) та імунітет від державних, районних і муніципальних податків та зборів за користування приміщенням представництва (делегації) Союзу (ст. 23 Віденської конвенції 1961 р.).

Як ми бачимо, частина з імунітетів надається, як така, що походить з міжнародних звичаїв, які знайшли своє втілення в Віденській конвенції 1961 р. інша ґрунтується або визначається національним законодавством країни перебування.

Розглядаючи специфічні привілеї та імунітети Союзу, його делегації та їх персоналу надані двосторонніми угодами та національним законодавством третіх країн треба вказати на такі.

Згідно двосторонніх угод Співтовариства, тепер Союз володіє на території третіх держав статусом юридичної особи¹³. З цього випливає право делегації Союзу як його представництва укладати угоди на території держави перебування, у тому числі і приватно-правового характеру, право наймати громадян держави перебування на роботу і здійснювати інші дії, дозволені національним юридичним особам. Наявність такого права не потрібна для дипломатичних представництв суверенних держав, проте є потрібною для всіх інших суб'єктів міжнародного права, у тому числі й Союзу. Власне, така саме норма міститься і в Протоколі «Про привілеї і імунітети Європейського Союзу», проте там вона стосується лише держав-членів Союзу. У свою чергу, згідно двосторонньої угоди, вона поширюється й на певну третю державу.

Важливим для Союзу є укладений п. 2 ст. 6 Протоколу «Про привілеї та імунітети Європейського Союзу» на Комісію обов'язок укладати з третіми державами угоди з визнання *laissez-passer*, як дійсних подорожніх документів. Ця норма знаходить своє практичне втілення в двосторонніх угодах, якими приймаюча держава визнає *laissez-passer*, видані Союзом (раніше – Співтовариствами) посадовим особам та іншим службовцям їх установ, як дійсні подорожні документи. При цьому питання отримання національних віз може обговорюватись¹⁴, а може опускатись¹⁵. Така практика щодо визнання в договірному порядку пропусків, паспортів, водійських посвідчень і т.п. службовців міжнародних організацій є типовою для міжнародної практики¹⁶. Однак, бувають і виключення, коли державні органи країни перебування забезпечують персонал міжнародних організацій спеціальними документами¹⁷.

Що стосується норм національного права, які регулюють питання отримання привілеїв та імунітетів делегаціями Союзу, то тут ми маємо в першу чергу згадати США. Відповідно до вже згаданого Закону «Про імунітет міжнародних організацій» (1945 р.) встановлено, що надання будь-якій міжнародній публічній організації привілеїв, пільг і імунітетів у повному обсязі або частини з них здійснюється згідно виконавчого наказу президента США. Таким привілеями і імунітетами для організації є: право укладати договори; позиватись і відповідати на суді; набувати рухоме і нерухоме майно, яке не підлягає конфіскації і може бути обшукане лише з відома зацікавленої організації; недоторканість архівів; судові і фіскальні імунітети; звільнення від митних зборів і податків на імпорт, від прибуткового і майнового податків, від зборів і внесків з соціального страхування, від податків на засоби зв'язку і транспорт. У посадових осіб організації (не громадян США): звільнення від податку на прибуток; судовий імунітет за дії, вчинені на посаді; при в'їзді до США звільнення від реєстраційних формальностей та митних зборів¹⁸.

Безпосередньо на делегацію Комісії (тепер Союзу) і її співробітників, згідно виконавчого наказу Президента США 1972 р., поширюються привілеї і імунітети з аналогічними умовам і зобов'язанням, які мають дипломатичні представництва, акредитовані в США їх співробітники з відповідним повідомленням Державного секретаря США¹⁹. Характерно, що наказ не містить посилянь на Віденську конвенцію 1961 р., вже ратифіковану тоді США, а лише на ті привілеї і імунітети, які мали представництва інших держав, що в принципі могло передбачати звуження таких імунітетів на основі національного права США. Крім того, акредитація голови делегації відбувалася не при Президенті США, а при Державному секретареві, що відповідно дещо знижувало статус делегації.

У 1988 р. згідно іншого виконавчого наказу Президента США сфера застосування привілеїв і імунітетів була розширена: члени адміністративного і технічного персоналу та обслуговуючого персоналу делегації Комісії в США та члени їх сімей, отримали ті ж самі привілеї і імунітети з підпорядкуванням відповідним умовам і зобов'язанням, які мають члени адміністративного і технічного персоналу та обслуговуючого персоналу дипломатичних місій, акредитованих у США²⁰. Це стало знаковим випадком наділення привілеями та імунітетами адміністративного і технічного персоналу та обслуговуючого персоналу делегації Комісії, що, в принципі, не було характерним для делегацій в інших країнах, де привілеї та імунітети мають лише члени персоналу делегації. Крім того, привілеї та імунітети знов було надано не на основі Віденської конвенції 1961 р., а на основі практики США.

Той же виконавчий наказ поширив на персонал делегації Комісії Європейських Співтовариств при ООН в Нью-Йорку права і привілеї, що має персонал постійних представництв держав при ООН. Крім того, Відділення (Office) делегації Комісії на Західному узбережжі (в Сан-Франциско) і його службовці також почали представляти Комісію при Уряді США з акредитацією при Державному секретареві. На них та членів їхніх сімей стали поширюватися привілеї і імунітети з урахуванням відповідних умов і обов'язків, еквівалентні наданим приміщенням консульств і їх співробітникам згідно Віденської конвенції про консульські зносини 1963 р.²¹. Така ситуація є цікавою, оскільки лише в цьому випадку ми маємо справу з поширенням на одне з представництв Комісії в третій державі привілеїв і імунітетів, наданих консульствам і їх співробітникам. Характерно, що цього разу привілеї і імунітети вже мали ґрунтуватися на міжнародно-правовому акті – Віденській конвенції про консульські зносини 1963 р. Самі привілеї та імунітети консульств не мають якихось суттєвих відмінностей від привілеїв дипломатичних представництв (т.з. «пожежне застереження», щодо недоторканості приміщень (ст. 31), можливість арешту посадових осіб за вчинення тяжкого злочину за постанови судового органу (ст. 41) і дещо інше). Здається, таке рішення (надання консульських привілеїв) уряд США приймав, виходячи з політичних мотивів – неможливості надання двом представництвам однієї організації дипломатичних привілеїв, що можна в принципі вважати випадком плюральності місій²².

Ще одну специфічну групу привілеїв і імунітетів у третій країні надають угоди з колишніми колоніями країн-членів Союзу. В історичному плані ними були Яундські та Ломейські конвенції, зараз замінені Котонською угодою 2000 р.²³. Зокрема, остання з цих угод має спеціальний протокол, що регулює питання надання привілеїв і імунітетів (Протокол № 2). У першу чергу треба вказати на коло осіб, на яких поширюється сфера дії цього протоколу. Ними визначені: представники держав-членів Співтовариств (тепер Союзу) та держав АКТ, представники інституцій Співтовариств (тепер Союзу), їх радники, експерти, члени персоналу Секретаріату держав АКТ (ст. 1). Також цікава територія, на якій діє цей протокол – територія держав-членів Союзу, держав АКТ та інституції, утворені Котонською угодою – т.т. членів Об'єднаної Парламентської Асамблеї, арбітрів, членів дорадчих органів у економічних і соціальних секторах, чиновників і службовців цих установ, а також співробітників агентств Європейського інвестиційного банку і його штату та штату Центру розвитку підприємств і Центру розвитку сільського господарства (ст. 1). Це є суттєвою відмінністю від всіх інших дво- та багатосторонніх угод, укладених за участі Союзу щодо привілеїв та імунітетів – всі вони надавали привілеї та імунітети Союзу чи його персоналу або контингентам під його керівництвом, але аж ніяк не третій державі. Така ситуація пов'язана, окрім іншого, з тим, що спільні органи, створені за цією угодою, діють на території і держав-членів Союзу і АКТ. Доволі симптоматичне значення мають також Декларації до Котонської угоди, які треба розглядати як офіційне тлумачення угоди, хоч і не її складову частину²⁴. Зокрема Декларація VI передбачає, що будь-які проблеми, пов'язані із застосуванням Протоколу № 2 як багатосторонньої угоди можуть бути вирішені шляхом укладання відповідної додаткової двосторонньої угоди.

Протокол № 2 не містить відсильних норм до Віденської конвенції 1961 р., а лише Протоколу 1965 р. «Про привілеї та імунітети Співтовариств», але ця відсилка передбачає лише, що норми Протоколу № 2 не повинні завдавати шкоди привілеям і імунітетам, наданим Протоколом 1965 р. без конкретних посилень. Відповідно Протокол № 2 містить виключний перелік привілеїв та імунітетів, які мають особи, на яких поширюється сфера його дії. Надані привілеї та імунітети поділяються на кілька специфічних груп:

- надані Раді міністрів АКТ²⁵;
- надані Співтовариству (тепер Союзу);
- надані штату Секретаріату держав АКТ;
- надані делегаціям Комісії (тепер – Союзу) в державах АКТ.

Розглянемо їх окремо. Привілеї і імунітети Ради міністрів АКТ – недоторканість приміщень і будівель, наданих їй в офіційних цілях; звільнення їх від обшуку, реквізиції, конфіскації чи експропріації; імунітет власності та майна від будь-яких адміністративних чи виконавчих заходів (проте останній імунітет припиняє свою дію під час розслідування дорожньо-транспортної аварії, порушення правил руху чи нещасного випадку, викликаного машиною Ради міністрів) (ст. 2); недоторканість архівів (ст. 3); звільнення від прямих податків майна, доходів і іншої власності; непрямі податки повертаються за доброї волі та можливості державою перебування і лише за майно придбане для службового використання (ст. 4); звільнення від всіх митних зборів, заборон і обмежень на імпорту з майна потрібного для офіційного використання (це майно не може бути продано в країні, яка дала таке звільнення) (ст. 5); свобода офіційного зв'язку аналогічна наданій міжнародним організаціям; звільнення від цензури офіційної кореспонденції (ст. 6).

Привілеї і імунітети Співтовариства (тепер Союзу) – свобода офіційного зв'язку аналогічна наданій міжнародним організаціям; звільнення від цензури офіційної кореспонденції (ст. 6).

Привілеї і імунітети штату Секретаріату держав АКТ – користування старшим персоналом та членами їх сімей в державі перебування привілеями аналогічними наданим дипломатичному персоналу дипломатичних місій і членам їх сімей (дивись вище) (ст. 7 п. 1); інший постійний персонал звільняється від податків із зарплат, заробітків або допомоги, сплаченої ним державами АКТ (ст. 7 п. 2); недоторканість «іншого постійного персоналу» від процесуальних дій, стосовно дій вчинених ними на роботі при виконанні офіційних обов'язків (не стосується порушень правил керування транспортними засобами або дорожньо-транспортних пригод за участі автомашини, якою вони керують або яка ним належить) (ст. 8); свобода офіційного зв'язку аналогічна наданій міжнародним організаціям; звільнення від цензури офіційної кореспонденції (ст. 6).

Привілеї і імунітети делегацій Комісії (тепер – Союзу) і її персоналу (окрім найнятого на місті) в державах АКТ – звільнення від будь-яких прямих податків у державі перебування; звільнення від митних і імпорتنних мит, податків і інших бюджетних зборів у державі перебування (ст. 10); свобода офіційного зв'язку аналогічна наданій міжнародним організаціям; звільнення від цензури офіційної кореспонденції (ст. 6). Крім того, Декларація VIII до Котонської угоди передбачає, що країни АКТ в контексті власних правил, нададуть делегаціям Комісії привілеї і імунітети, аналогічні наданим дипломатичним місіям, задля виконання їх посадових функцій у сенсі Котонської угоди. Цікаво, що Декларація не є складовою частиною угоди, а може розглядатися лише як її автентичне тлумачення.

Розглядаючи питання позбавлення привілеїв і імунітетів службовців Союзу і т.п. осіб в третіх країнах треба вказати на наступне. По-перше, варто зазначити, що від привілеїв у принципі в міжнародному праві відмова не передбачається, зазвичай відмовляються, у певних випадках від певної групи імунітетів, найчастіше юрисдикційних. Взагалі стандартна двостороння угода між урядом країни перебування і Комісією про заснування представництва Комісії Європейських Співтовариств та про його привілеї та імунітети не містить процедури позбавлення привілеїв і імунітетів. Зазначається лише, що «інші норми Віденської конвенції 1961 р. застосовуються *mutatis mutandis*»²⁶. У принципі це має означати, що застосовуються норми ст. 32 Віденської конвенції 1961 р., з приводу відмови від імунітету, щодо юрисдикції дипломатичного агента, яке може здійснити акредитуюча держава. Екстраполюючи цю норму на Союз, можна вважати, що таку відмову може здійснити сам Союз. Крім того в разі порушення позову самою особою, що має імунітет, вона втрачає право посилатися на свій імунітет в разі зустрічного позову. Також відмова від імунітетів у цивільній або адміністративній справі не означає автоматичної згоди на виконавче провадження, що потребує окремої відмови.

Котонська угода передбачає відмову від імунітетів інституцією або органом, згаданими в Протоколі № 2, в разі, якщо вони вважатимуть, що така відмова не суперечить їх власним інтересам (ст. 11). На практиці це означає можливість відмови від імунітетів, як спільними органами створеними державам АКТ з Союзом, так і самим Союзом і державами АКТ щодо свого персоналу.

У свою чергу в національному законодавстві окремих держав, зокрема США, передбачається право голови держави перебування в разі зловживання привілеями і імунітетами з боку організації і її посадових осіб відібрати ці привілеї і імунітети на певний строк (титул 1, розд. 1 Закону «Про імунітети міжнародних організацій» (22 U.S.C. 288)). В інших державах, навпаки в національних актах або передбачене право самої організації відмовитися від привілеїв і імунітетів, наданих їй (ст. 15 канадського закону № 456 1954 р.), або держави надають організації привілеї і імунітети, якщо вона не відмовляється від них (новозеландський закон № 52 щодо дипломатичних привілеїв ФАО і закон 1949 р. Великобританії щодо дипломатичних привілеїв МОП). В окремих державах відмова від наданих міжнародній організації привілеїв і імунітетів, можлива з застосуванням принципу реторсії. Зокрема, ст. 5 англійського акту 1950 р. «Про привілеї і імунітети міжнародних організацій» установлює правило, відповідно до якого «ніщо... не може розглядатися як перешкода... зменшити або відмовити в привілеях і імунітетах громадянам або представникам влади, якщо на її території відбулося зменшення відповідних наданих британським громадянам або представникам привілеїв і імунітетів»²⁷.

Розглянувши вищевикладене треба з'ясувати ще одне важливе питання: чи лише договірні норми – норми позитивного права лежать в основі привілеїв і імунітетів Союзу та його делегацій і співробітників у третіх державах, чи також норми міжнародного звичаю? Що стосується наявності дипломатичного статусу взагалі в співробітників міжнародних організацій в силу звичаю, то відповідь доктрини і практики була різною²⁸, хоча ще з часів Ліги Націй зазначалося, що така звичаєва норма знаходиться в стадії формування²⁹. Пізніше виникла думка, що міжнародні організації та їх співробітники мають право на певний обсяг привілеїв і імунітетів близький до дипломатичних³⁰. Проте на них вони мали право лише на території держав-членів. Що стосується Європейського Союзу, то виходячи з текстів двосторонніх та багатосторонніх договорів з третіми державами, він фактично визнає існування певних звичаєвих норм, що стосуються об'єму привілеїв та імунітетів міжнародних організацій. Зокрема, «свобода офіційного зв'язку аналогічна наданій міжнародним організаціям»³¹ (ст. 6 Протоколу № 2 Котонської угоди).

Таким чином, варто зазначити, що привілеї та імунітети Союзу, його персоналу, делегацій та спільних органів, створених з третіми державами та на їх території мають функціональний характер. Ці привілеї в більшості своїй базуються на двосторонніх угодах з третіми державами, багатосторонній Котонській угоді

та нормах національного права третіх держав. У більшості з цих актів містяться відсылні норми до Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р. або окремих переліків привілеїв та імунітетів, що надається Союзу, його персоналу, делегаціям та спільним органам. Всі привілеї і імунітети ми пропонуємо класифікувати таким чином.

1. Звичайні дипломатичні привілеї та імунітети за Віденською конвенцією 1961 р., які поширюються на Союз, його делегації та їх персонал:

а. імунітети та привілеї представництва (делегації),

б. імунітети та привілеї голови представництва (делегації),

в. імунітети та привілеї співробітників представництва (делегації), а також членів їх сімей, які проживають разом з ними.

2. Специфічні привілеї та імунітети Союзу, його делегації та їх персоналу.

У свою чергу, певні особливості мають привілеї та імунітети, надані Котонською угодою. Проте ця особливість випливає як з багатостороннього характеру цієї угоди, так і з того, що угода передбачає існування низки спільних органів, а в разі потреби зміну її положень, зокрема, щодо імунітетів делегацій Комісії / Союзу шляхом укладання двосторонніх угод з зацікавленою державою АКТ.

¹ Буткевич О. В. У истоков международного права. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2008. – 881 с. – С. 430–459.

² Denza. Diplomatic Law: A Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations. – Oxford: University Press, 2002. – P. 229–30; Буткевич О. В. Міжнародне право середніх віків. – К.: Вид-во гуманітарної літератури, 2008. – 672 с. – С. 353–355.

³ Case Concerning the U.S. Diplomatic and Consular Staff in Tehran (United States v. Iran), [1980] // I.C.J. Rep. – 3, para. 62.

⁴ Докладніше див.: Brown J. Diplomatic Immunity; State Practice under the Vienna Convention on Diplomatic Relations // 37 Int'l & Comp. L.Q. 53 (1988). – pp. 71–77.

⁵ Венская конвенция 1961 г. – С. 510.

⁶ Демин Ю. Г. Статус дипломатических представительств и их персонала. – М., 1995. – С. 24.

⁷ Богданов О. В. Привилегии и иммунитеты ООН // Советский ежегодник международного права. – 1959. – С. 244.

⁸ Ганюшкин Б. В. Дипломатическое право международных организаций. Правовое положение представителей государств при международных организациях, в их органах и на международных конференциях. – М.: Международные отношения, 1972. – 191 с. – С. 66–67.

⁹ Ганюшкин Б. В. Дипломатическое право международных организаций. – М., 1972. – С. 14; Jeriksby C. W. International Immunities. – N. Y., 1961; Hardy M. Modernier Diplomatic Law. – Manchester: University Press, 1968. – 159 p.

¹⁰ Наприклад, ст. 3 Угоди між Урядом України і Комісією Європейських Співтовариств про заснування представництва Комісії Європейських Співтовариств в Україні та про його привілеї та імунітети від 17.09.1993 – http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_577; Ст. 3 п. 3 Соглашения между Республикой Беларусь и Комиссией Европейских сообществ об учреждении, привилегиях и иммунитетах Представительства Комиссии Европейских сообществ в Республике Беларусь от 7 марта 2008 года // Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь. – 2009. – № 16. – С. 22; art. 3 Agreement between the Government of the Co-operative Republic of Guyana and the Commission of the European Communities on the Establishment and on the Privileges and Immunities of the Delegation of the Commission of the European Communities on 26th August 1991 // Laws of Guyana. – 3. 1998. – P. 15.

¹¹ Сандровский К. К. Дипломатическое право. – К., 1981. – С. 164.

¹² Ці символи є в Союзі, але мають лише політичний характер без юридичного закріплення в установчих документах.

¹³ Наприклад, Ст. 2 п. 1 Угоди між Урядом України і Комісією Європейських Співтовариств про заснування представництва Комісії Європейських Співтовариств в Україні та про його привілеї та імунітети від 17.09.1993. – http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_577.

¹⁴ Наприклад, ст. 4 Соглашение между Республикой Беларусь и Комиссией Европейских сообществ об учреждении, привилегиях и иммунитетах Представительства Комиссии Европейских сообществ в Республике Беларусь от 7 марта 2008 года // Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь. – 2009. – № 16. – С. 22.

¹⁵ Наприклад, Ст. 4 Угода між Урядом України і Комісією Європейських Співтовариств про заснування представництва Комісії Європейських Співтовариств в Україні та про його привілеї та імунітети від 17.09.1993. – http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_577.

¹⁶ Богданов О. В. Иммунитет сотрудников международных организаций: тенденции развития // Советское государство и право. – 1974. – № 12.

¹⁷ Наприклад, згідно Декрету № 69, прийнятому в Перу 8 лютого 1954 р. керівники і їхні родини, а також службовий і адміністративний персонал міжнародних організацій забезпечуються МЗС Перу спеціальними посвідченнями (ст. 82).

¹⁸ International Organizations Immunity Act (22 U.S.C. 288) // US Public Law 291. – Washington, 1945. – P. 73–84.

¹⁹ Ex. Ord. No. 11689, Dec. 5, 1972, 37 F.R. 25987.

²⁰ Executive Order 12651 – Offices of the Commission of the European Communities, of Sept. 9, 1988, appear at 53 FR 35287, 3 CFR, 1988 Comp.

²¹ Executive Order 12651 – Offices of the Commission of the European Communities, of Sept. 9, 1988, appear at 53 FR 35287, 3 CFR, 1988 Comp.

²² Ганюшкин Б. В. Дипломатическое право международных организаций. – М., 1972. – С. 49.

²³ 2000/483/EC: Partnership agreement between the members of the African, Caribbean and Pacific Group of States of the one part, and the European Community and its Member States, of the other part, signed in Cotonou on 23 June 2000 – Protocols – Final Act – Declarations // Official Journal. – L 317. – 15.12.2000. – С. 3–353.

²⁴ *Кашикин С. Ю.* Европейский Союз: Основопологающие акты в редакции Лиссабонского договора с комментариями. – М.: Издательство «ИНФРА-М», 2008. – 754 с. – С. 17.

²⁵ Спільний орган, що складається з представників Ради ЄС і Комісії та урядів всіх держав АКТ.

²⁶ Наприклад, ст. 3 Угоди між Урядом України і Комісією Європейських Співтовариств про заснування представництва Комісії Європейських Співтовариств в Україні та про його привілеї та імунітети від 17.09.1993 – http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_577; Ст. 3 п. 3 Соглашения между Республикой Беларусь и Комиссией Европейских сообществ в Республике Беларусь от 7 марта 2008 года // Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь. – 2009. – № 16. – С. 22; art. 3 Agreement between the Government of the Co-operative Republic of Guyana and the Commission of the European Communities on the Establishment and on the Privileges and Immunities of the Delegation of the Commission of the European Communities on 26th August 1991 // Laws of Guyana. – 3.1998. – P. 15.

²⁷ *Митрофанов М. В.* Правовой статус персонала международных организаций системы ООН. – М., 1978. – С. 89.

²⁸ Огляд поглядів доктрини, див.: YILC. – 1967. – Vol. II. – P. 140.

²⁹ *Preuss L.* Diplomatic Privileges and Immunities of Agents Invested with Functions of an International Interest // AJIL. – 1931. – Vol. XXV. – № 4. – P. 696; *Lalive J. F.* L'immunité de juridiction des Etats et des organisations internationales // Recueil des cours de l'Académie de droit international. – Vol. 84. – 1953. – № III. – P. 304–305; *Guggenheim P.* Traite de droit international public. – Vol. I. – Geneva, 1953. – P. 51–52.

³⁰ *Ганюшкин Б. В.* Дипломатическое право международных организаций. Правовое положение представителей государств при международных организациях, в их органах и на международных конференциях. – М.: Международные отношения, 1972. – 191 с. – С. 75.

³¹ 2000/483/EC: Partnership agreement between the members of the African, Caribbean and Pacific Group of States of the one part, and the European Community and its Member States, of the other part, signed in Cotonou on 23 June 2000 – Protocols – Final Act – Declarations // Official Journal. – L 317. – 15.12.2000. – С. 3–353.

Резюме

Стаття присвячена привілеям та імунітетам перш за все персоналу Європейського Союзу в третіх країнах. Наведені основні загальновізанані теорії існування та функціонування привілеїв та імунітетів та їх пристосування до такого явища як Європейський Союз.

Ключові слова: привілеї, імунітети, функціональні привілеї та імунітети.

Резюме

Статья посвящена привилегиям и иммунитетам прежде всего персонала Европейского Союза в третьих странах. Приведены основные общепризнанные теории существования и функционирования привилегий и иммунитетов, а также их приспособленности к такому явлению, как Европейский Союз.

Ключевые слова: привилегии, иммунитеты, функциональные привилегии и иммунитеты.

Summary

Article is devoted to privileges and immunities first of all the personnel of the European Union in the third countries. The basic conventional theories of existence and functioning of privileges and immunities, and also their adaptation to such phenomenon, as the European Union.

Key words: privileges, immunities, functional privileges and immunities.

Отримано 29.11.2011

А. В. БУКВИЧ

Анна Володимирівна Буквич, аспірант Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ДЕЯКІ ПРИНЦИПИ ТА СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ КОНВЕНЦІЇ УНІДРУА З МАТЕРІАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦІННИХ ПАПЕРІВ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У ВОЛОДІННІ ПОСЕРЕДНИКА

Актуальність статті в рамках дослідження Конвенції полягає в аналізі предмета регулювання Конвенції, яка є основоположним документом з матеріального регулювання правовідносин, що виникають з приводу обігу цінних паперів, які перебувають у володінні посередника. Зважаючи на збільшення кількості трансакцій з цінними паперами та підвищенням ролі і значення обігу цінних паперів виникає необхідність у дослідженні та аналізі норм, якими врегульовані такі правовідносини з приводу цінних паперів. Наукова но-